

Міністерство освіти і науки України
Академія праці, соціальних відносин і туризму

За загальною редакцією
ЛЮБАРЕЦЬ В. В.

**ПРОФЕСІЙНА МЕНЕДЖЕРСЬКА ОСВІТА:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Київ – 2023

БК 371

П 88

Рекомендовано до друку:

*Вченою радою Академії праці, соціальних відносин і туризму
(протокол 4 від 28.12.2023 року)*

Рецензенти:

Карташова Любов
Андріївна,

доктор педагогічних наук, професор, заступник
директора з дистанційного навчання,
Центральний інститут післядипломної
педагогічної освіти ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти» НАПН України;

Чорнодід Ігор
Степанович

доктор економічних наук, професор, проректор
з навчально-методичної роботи, Академія
праці, соціальних відносин і туризму;

Ложачевська Олена
Михайлівна

доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри «Менеджмент», Національний
транспортний університет.

Колектив авторів: Любарець В. (головний редактор), Бахмат Н., Вишневська Ю., Гриньків А., Кашина Г., Лисакова І., Павельчук Є., Скибун Н., Сорочотяга І., Спіцина А.

П88 Професійна менеджерська освіта: сучасні виклики: колективна монографія / за заг.ред. В.В. Любарець. Київ : Міленіум, 2023. 258 с.

ISBN 978-966-8063-77-7

У колективній монографії представлено розвідки, присвячені дослідженню тенденцій розвитку професійної менеджерської підготовки в умовах сучасних соціально-економічних і освітніх вимірах у контексті концептуальних засад і практичних аспектів організації професійної підготовки менеджерів, з метою впровадження його позитивних елементів у діяльність сучасних закладів вищої освіти.

ISBN 978-966-8063-77-7

УДК 371

Академія праці, соціальних відносин
і туризму, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. СУЧАСНИЙ ВИМІР МЕНЕДЖЕРСЬКОЇ ОСВІТИ	6
1.1. Любарець Владислава	6
<i>Механізм інтеграції майбутніх менеджерів у науку</i>	
1.2. Павельчук Євген	21
<i>Освітній франчайзинг як форма просування інновацій на ринку освітніх послуг</i>	
1.3. Лисакова Ірина	52
<i>Освіта менеджерів для креативних індустрій</i>	
1.4. Кашина Ганна	72
<i>Педагогічний дизайн в e-Learning у системі неперервної підготовки менеджерів</i>	
1.5. Гриньків Андрій	94
<i>Соціокультурна діяльність: аналіз та деконструкція концепту</i>	
РОЗДІЛ II. МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	
2.1. Бахмат Наталія, Сорокотяга Ірина	118
<i>Практична підготовка майбутніх менеджерів у галузі морського та річкового транспорту в умовах цифровізації освіти</i>	
2.2. Вишневська Юлія	141
<i>Стан підготовки майбутніх публічних управлінців на другому рівні вищої освіти в Україні</i>	
2.2. Скибун Наталія	167
<i>Теорія та практика мовленнєвої підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти</i>	
РОЗДІЛ III. МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА	
3.1. Спіцина Ангеліна	187
<i>Менеджмент персоналу як об'єктивне соціальне явище</i>	
3.2. Спіцина Ангеліна	206
<i>Теоретико-практичні аспекти професійної підготовки менеджерів персоналу</i>	
3.3. Спіцина Ангеліна	239
<i>Розвиток сучасних технологій менеджменту персоналу</i>	
АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ	256

Гриньків Андрій

1.4. Соціокультурна діяльність: аналіз та деконструкція концепту

З кожним днем, у сучасному науковому, публіцистичному, навчально-методичному та повсякденному комунікативному просторі все частіше можна зустріти два тісно пов'язані, але все ж окремі поняття: «соціокультурний» та «соціально-культурний». Ці два поняття широко застосовуються в багатьох сферах, починаючи від суспільних наук, таких як соціологія, культурологія, антропологія, психологія, і закінчуючи повсякденним життям, де вони використовуються для опису відносин між людьми, суспільними групами або культурами.

Проте, незважаючи на їх широке використання і, на перший погляд, очевидну схожість, ці два поняття часто використовуються некоректно, або ж їх значення тлумачиться невірно. Насамперед, це відбувається через відсутність чіткого розуміння їх відмінностей та спільного, а також через складність визначення меж застосування кожного з них.

Широке застосування цих понять у науковій літературі, мас-медіа та повсякденному житті, разом з недостатнім розумінням їх значення та контексту використання, створює актуальну проблему для сучасного дослідження.

Актуальність цієї проблеми посилюється тим, що правильне розуміння і використання цих понять має велике значення не тільки в науковому дискурсі, але й в повсякденному спілкуванні. Вони впливають на наше сприйняття світу, відносини з іншими людьми та культурами, на нашу здатність аналізувати та розуміти соціальні та культурні феномени. Дана

проблема вимагає детального та всебічного вивчення, що і буде здійснено в рамках цього розділу.

Аналізуючи сучасну наукову та публіцистичну літературу, підручники і навчальні матеріали, стає очевидним, що обидва поняття – "соціокультурний" та "соціально-культурний" – згадуються дуже часто. Часто вони використовуються в одному й тому ж контексті, в однакових фразах та конструкціях. Наприклад, фрази "соціокультурна діяльність" та "соціально-культурна діяльність" можуть зустрічатися в одному і тому ж тексті, наділяючи обидва поняття ідентичним змістом.

Науковці та автори різних текстів, здається, використовують ці поняття як синоніми, іноді вони заміщують одне одного в довільному порядку. Це спостерігається не тільки в роботах, пов'язаних з соціологією, культурологією або антропологією, але й в публіцистичних статтях, аналітичних дослідженнях, навчальних матеріалах. З одного боку, це свідчить про широке використання цих понять і про те, що вони мають важливе значення в сучасному науковому та публіцистичному дискурсі. З іншого боку, це також вказує на те, що багато хто не розуміє, або не звертає увагу на відмінності між цими поняттями, або вважає, що такі відмінності відсутні або несуттєві.

Очевидно, що дана проблема вимагає більш детального дослідження та аналізу. Потрібно з'ясувати, чи дійсно ці поняття взаємозамінні і синонімічні, чи вони мають відмінні характеристики та можливо, використовуються в різних контекстах, темах або дисциплінах. Важливо визначити, чи може розмежування між "соціокультурним" та "соціально-культурним" підвищити якість нашого розуміння та аналізу соціальних та культурних феноменів.

Науковці та дослідники все частіше використовують поняття "соціокультурний" у своїх роботах. Соціокультурний підхід [7] стає свого роду інтелектуальним трендом, що перетинає межі гуманітарної науки.

Цікавим є те, що не дивлячись на зростання популярності поняття, його дефініція та інтерпретація залишаються неоднозначними. Так, ми можемо зустріти фрази як "соціокультурний аспект", "соціокультурний контекст", "соціокультурний підхід", "соціокультурна система", "соціокультурний феномен" тощо, використовувані в різних контекстах і з різними нюансами значень. Це створює поле для дискусій, протиріч, непорозумінь у науковому дискурсі, особливо в контексті того, що соціокультурні феномени та процеси відіграють важливу роль в сучасному суспільстві.

Це питання набуває особливої актуальності, коли ми беремо до уваги швидкий розвиток культури та її вплив на соціальні процеси. Динамічний розвиток освітньої галузі, зокрема, зростання популярності спеціальності 028 "Менеджмент соціокультурної діяльності" в Україні, свідчить про актуальність і важливість вивчення соціокультурних явищ і процесів. Тому важливо провести аналіз та деконструкцію концепту "соціокультурна діяльність" в ході якого розглянути складові елементи, його історичні та культурні контексти, з метою кращого розуміння його значення та використання. Цей процес включає в себе аналіз етимології поняття, його використання в різних наукових дисциплінах або культурних контекстах, а також перегляд різних інтерпретацій та протиріч, пов'язаних з цим поняттям. Наше завдання розкрити приховані або неоднозначні аспекти поняття, які можуть впливати на його розуміння та використання.

Метою цього дослідження полягає в тому щоб на підставі аналізу та деконструкції концепту "соціокультурна діяльність" провести детальну демаркацію понять "соціокультурна діяльність" та "соціально-культурна діяльність". Ми намагаємося з'ясувати, чи існують суттєві відмінності між цими поняттями, чи ж вони можуть використовуватися як синоніми, і відтак – чи варто їх розглядати як однакові концепти.

Для досягнення цієї мети, ми визначили декілька ключових завдань:

Дослідити генезу понять: вивчимо походження понять "соціально-культурна діяльність" та "соціокультурний", з'ясуємо, коли і як вони виникли в науковому дискурсі. Дослідити етимологію понять: звернемося до коренів слів для розуміння їх первісного значення. Це допоможе нам зрозуміти, чи існують відмінності на рівні лінгвістичного змісту понять. Проаналізувати складові частини понять: глянемо на різні аспекти обох понять, щоб з'ясувати, чи існують вони як окремі концепти, чи вони взаємозв'язані і взаємозалежні.

Проаналізувати контекстний понятійний континуум: розглянемо, як ці поняття використовуються в різних контекстах, і як їхнє значення може змінюватися відповідно до ситуації. Це дослідження допоможе нам більше зрозуміти природу обох понять і їх використання в науковому дискурсі.

Історія введення понять у науковий обіг. Етимологічне та контекстуальне дослідження понять "соціокультурна діяльність" і "соціально-культурна діяльність" неможливе без звернення до історії їх введення у науковий обіг. Важливу роль у формуванні та розробці поняття "соціально-культурна діяльність" відіграла праця Туєва В., під назвою "Соціально-культурна діяльність як поняття" [3].

У своїй роботі, Туєв детально аналізує процес трансформації навчальних програм, вивчає вплив змін у планах освітніх установ та вивчає формування нової наукової та освітньої лексики. Даний аналіз виявився важливим для розуміння процесу формування та розвитку поняття "соціально-культурна діяльність" та є важливим кроком для більш глибокого розуміння природи обох понять, а також для визначення їх потенційних відмінностей та перетинів. Туєв підкреслює, що це поняття виникло неізолювано, а було формовано під впливом загальних тенденцій в освіті та науці. Він аналізує як зміни в навчальних програмах та планах відображають ці тенденції, і як це впливає на формування нової лексики та нових понять.

Також це допомагає нам краще розуміти, як ці поняття використовуються в науковому дискурсі, і як вони взаємодіють з іншими ключовими концептами в області соціальної та культурної діяльності.

Історія введення в науковий обіг понять "соціально-культурна діяльність" і "соціокультурна діяльність" тісно пов'язана з феноменом клубної діяльності. В.Туєв зокрема зазначає в своїй праці, що "клуб" багато десятиліть тому і, до певної міри, навіть сьогодні сприймається як застарілий ідеологічно означений заклад радянської системи [3]. У той час, коли авторитет таких розважальних закладів з часом лише зменшувався, а кількість людей, залучених до традиційної діяльності клубів, стрімко скорочувалась, лідери нових молодіжних об'єднань намагалися уникати самого слова "клуб" в назвах своїх організацій. Замість цього, вони використовували слова, як "центр", "асоціація", "фонд", "товариство", "група", "група", але ніколи "клуб" – як символ застою та "заорганізованості".

Ця тенденція також торкнулася поняття *"культурно-просвітницька робота"*, яке також було відкинуто суспільною свідомістю як "знаковий термін «того часу»" [3]. "Культурно-просвітні" установи, перш за все, були активно залучені до роботи з навчання людей, які не отримали початкової освіти. Культурно-просвітницька робота в радянському союзі включала систему заходів, що проводилися комуністичною партією, державними, профспілковими, комсомольськими та іншими громадськими організаціями, а також установами культури, з метою комуністичного виховання населення.

Виникнення поняття «соціально-культурна діяльність». З часом, в науковому обігу почало з'являтися поняття "культурно-дозвіллева діяльність". Воно відрізнялось від "культурно-просвітницької роботи" меншою політизованістю та ідеологізацією. В результаті, багато кафедр «культурно-

просвітницької роботи» в закладах культури було перейменовано в кафедри культурно-дозвілєвої роботи.

"Культурно-дозвілєва діяльність" була пов'язана перш за все з феноменом вільного часу та організацією дозвілля. Натомість "культурно-просвітницька діяльність" була більш широкою категорією, яка акцентувала увагу на поширенні культурних цінностей, інформуванні, популяризації та культурному вихованні.

Наступним кроком у розвитку цих понять стало створення нової спеціальності – "соціально-культурна діяльність". З цим пов'язані перші навчальні програми, наукові статті та посібники. Особливо важливим є посібник Т.Г. Кисельової та Ю.Д. Красильникова "Основи соціально-культурної діяльності", опублікований у 1995 році. Відмінно від інших культурологічних напрямів, "соціально-культурна діяльність" охоплює більш широке поле наукових знань, включаючи фундаментальні поняття, як культура, соціалізація, соціальне виховання, соціальне середовище, соціум тощо. Це підкреслює її значення як педагогічної та культурологічної науки, що вивчає соціально-педагогічне та соціально-культурне середовище, в якому людина проживає, а також потенційні форми та методи впливу на це середовище і духовний розвиток різних соціальних, вікових, професійних та етнічних груп.

Щодо різниці між термінами "соціально-культурна діяльність" і "соціокультурна діяльність" в контексті назв спеціальностей у вищих навчальних закладах різних країн, це може бути пов'язано з варіативністю перекладу та використанням цих термінів в контексті освітніх стандартів кожної країни.

В українському контексті, спеціальність 028 "Менеджмент соціокультурної діяльності", як вказано у Постанові КМУ № 266 від 29.04.2015, може бути визначена як освітній напрямок, який зосереджується

на процесах управління в сфері культури та соціального життя, включаючи управління культурними закладами, організацією культурних заходів, розвитком культурних політик тощо. Тим часом, "соціально-культурна діяльність" може відображати більше акцентування на інтеракції соціальних та культурних процесів в суспільстві, включаючи соціальне виховання, соціалізацію, вплив культури на соціальні процеси тощо [6].

Незважаючи на варіативність у назві спеціальностей, обидва напрямки можуть мати багато спільного в плані навчальних програм і вимог до випускників. Однак слід зауважити, що точне визначення цих термінів може варіюватися в залежності від конкретного навчального закладу та країни.

Поняття "соціокультурний". Цей термін було вперше згадано в наукових роботах П. Сорокіна, хоча він ним не був створений. Натомість, Сорокін пропонує концепцію, в якій "соціальне" та "культурне" представляють собою дві різні, але тісно пов'язані категорії. Є припущення, що термін "соціокультурний" було вперше введено в науковий обіг А. Ю. Согомоновим, який продовжив розвивати ідеї Сорокіна, ставши ключовою фігурою в формуванні та розповсюдженні цього терміну в науковому середовищі.

Зазначимо, що в збірнику творів П. Сорокіна вживається вираз "соціокультурна динаміка", але сам автор називав свій твір "Соціальна й культурна динаміка" [11]. Таким чином, П. Сорокін не є творцем неологізму "соціокультурний", що англійською мовою повинен бути "sociocultural". Але він є автором методологічної ідеї, яка зберігає свою актуальність і сьогодні. Натомість, ймовірно, що творцем українського неологізму "соціокультурний" є А. Ю. Согомонов. В його теоретичному арсеналі "соціокультурний" є принципово новою і значущою науковою категорією з важливим методологічним статусом. Согомонов у своєму розумінні цієї категорії

переходить за межі поглядів Сорокіна, інтегруючи "соціальне через культурне", так само як і "культурне через соціальне".

В сучасній науковій літературі ми часто зустрічаємо терміни "соціокультурний" та "соціально-культурний". Для одночасного використання цих двох понять, у подальшому ми будемо використовувати аббревіатуру СК. Одним з найбільш поширених застосувань цього скорочення є СК діяльність (соціально-культурна діяльність або соціокультурна діяльність). Проте, в різних наукових контекстах ми можемо зустріти і такі поняття як СК аспект, СК феномен, СК система, СК процес, СК контекст, СК підхід, СК фактор, СК сфера.

Цікаво, що різні варіанти цих словосполучень використовуються в різній пропорції. Наприклад, термін "соціокультурний аспект" зустрічається набагато частіше, ніж "соціально-культурний аспект", тоді як "соціально-культурна сфера" використовується частіше, ніж "соціокультурна сфера". Вивчення частоти використання цих понять може дати цікаві результати, які, в свою чергу, можуть сприяти вирішенню мети цього дослідження.

Питання про різницю між поняттями "соціально-культурний" та "соціокультурний" залишається відкритим для сучасної наукової спільноти. Важливо розуміти, що обрання одного чи іншого виразу часто визначається контекстом його використання, а також особистими перевагами дослідника. Це відображає наявність значної варіабельності та динаміки у вживанні цих термінів.

Орфографічні нюанси також важливі для розуміння цього питання. "Соціально-культурний" використовується як складний прикметник, який є результатом злиття двох самостійних прикметників: "соціальний" та "культурний". Відповідно до правил українського правопису, складні прикметники, що виникають з двох чи більше прикметникових основ, зазвичай пишуться через дефіс, якщо вони не підпорядковані одне одному [9, с. 41]. Отже, в контексті "соціально-культурного", ми маємо дві незалежні,

рівноправні основи – "соціальне" та "культурне", що не знаходяться у відносинах підпорядкування.

Термін "соціокультурний" також представляє собою складний ад'єктив, але його утворено з префікса "соціо-" та основи "культурний". Правила орфографії цього терміну відрізняються від тих, що використовуються для "соціально-культурного", адже вони визначаються загальними правилами написання складних слів, а не складних прикметників. Відповідно до цих правил, всі складні слова, які починаються з префікса "соціо-", мають писатися разом [9, с. 35]. Це відображає факт, що "соціо-" в цьому контексті не виступає як самостійна основа, а служить для вказівки на соціальний контекст або соціальну складову явища, до якого він додається. Отже, "соціокультурний" може інтерпретуватися як вказівка на взаємозв'язок або інтеграцію між соціальними та культурними аспектами даного феномену. Наприклад, свято можна розглядати як соціокультурний феномен [2].

Цей орфографічний нюанс може впливати на вибір дослідниками певного виразу, а також на спосіб, яким вони інтерпретують відповідні концепти. Дослідники можуть використовувати "соціокультурний" для позначення більш тісної інтеграції між соціальними та культурними аспектами феномену, в той час як "соціально-культурний" може вказувати на більш відсторонене співіснування цих двох складових. Водночас, варто пам'ятати, що конкретне значення цих термінів може змінюватися залежно від контексту, в якому вони використовуються.

Слід зауважити, що крім правописних відмінностей, поняття "соціокультурний" та "соціально-культурний" також відрізняються за першою частиною словотвору – "соціо-" та "соціальний". Префікс "соціо-" є компонентом складних слів, який позначає відношення до соціуму або суспільства.

У загальному контексті, "соціо-" може інтерпретуватися як вказівка на соціальний зв'язок другої частини слова. Це розуміння підкреслює важливість соціального контексту, що стосується життя і взаємозв'язків людей у суспільстві. З іншого боку, термін "соціально-культурний" спеціально включає поняття "соціальний" для позначення цього соціального аспекту. Це означає, що існують підстави для ототожнення цих двох понять, але також існує підстава для їх методологічної демаркації.

Для забезпечення точного розуміння та використання цих понять потрібне додаткове науково-методологічне обґрунтування. Таке обґрунтування допоможе визначити, як найкраще використовувати ці терміни в контексті наукових досліджень та визначити їх точні значення та межі використання.

Дійсно, розуміння поняття соціокультурної/соціально-культурної (СК) діяльності може значно варіюватися в залежності від прийнятого науково-дослідницького підходу. Однак для всебічного розуміння та адекватного використання цього поняття в науковому дискурсі, важливо підходити до його аналізу через призму філософських основ, які відображають всю глибину та багатогранність даної наукової категорії. У цьому контексті стає актуальною необхідність демаркації елементів понятійно-категоріального апарату, які утворені шляхом додавання до основи слова одного із прикметників: "соціокультурний" або "соціально-культурний". До таких елементів можуть належати терміни на зразок "соціокультурна система", "соціально-культурна сфера" тощо.

З нашої точки зору, подальші дослідження могли б допомогти в розробці понятійно-категоріальної матриці, яка б дозволила аргументовано визначати контекстуальну доцільність застосування того чи іншого елемента (поняття, категорії). Такий методологічний інструмент міг би значно полегшити наукову роботу, прискорити процеси інтерпретації та аналізу

наукових даних, забезпечити їх універсальність та відповідність, а також допомогти уникнути можливих непорозумінь або помилок при використанні зазначених термінів.

Поняття "соціокультурний підхід" вже сформувалось та займає своє місце в науковій літературі. Цей підхід відноситься до методології наукового пізнання і базується на системному підході. В більш загальному розумінні, така методологія передбачає інтерпретацію суспільства як поєднаної сукупності культури та соціальності. Іншими словами, дослідники, що приймають соціокультурний підхід, акцентують свою увагу на нерозривній єдності культури та соціальності. Відповідно до принципів системного підходу, ці два елементи разом формують нове ціле. І це нове ціле володіє властивостями, які не можна просто отримати, виокремлюючи або аналізуючи його складові окремо.

Даний підхід допомагає забезпечити більш глибоке і всебічне розуміння суспільства, його структур та процесів. Використовуючи соціокультурний підхід, дослідники здатні бачити ширший контекст, в якому відбуваються різноманітні соціальні та культурні процеси, та тим самим отримують змогу краще розуміти та описувати дійсність.

Так, в сучасному світі існує ряд феноменів, які не можна повністю віднести лише до культурної або соціальної сфери. Це пов'язано з тим, що їх сутність не вичерпується виключно культурними чи соціальними аспектами, але поєднує обидва. В такому випадку, для адекватного опису та глибокого розуміння таких феноменів, найбільш доречним є використання терміну "соціокультурний".

Соціокультурний аналіз дозволяє дослідити феномени в їх взаємозв'язку зі суспільством та культурою, розкрити глибину та їх складність. Він допомагає розкрити не лише окремі соціальні або культурні

виміри, але й розглянути феномен в динаміці, в контексті соціальних та культурних процесів [8, с. 159].

Наприклад, такі феномени, як глобалізація, міграція, інтеркультурна комунікація, цифрова трансформація та інші, не можна розуміти, описувати та досліджувати, орієнтуючись лише на одну дименсію (вимір) – культурну чи соціальну. Вони потребують більш комплексного підходу, що враховує їх соціокультурну сутність та динаміку.

Проблема демаркації між "соціокультурним" та "соціально-культурним" в контексті науково-дослідницької роботи є дійсно складною і багатоаспектною. На першому етапі дослідження вже виявляються значні протиріччя в тлумаченнях цих понять, а також відсутність однозначності у визначенні їх сутності. Це відчутно особливо, коли мова йде про "соціокультурний підхід", що широко використовується в наукових і науково-методичних працях, проте часто залишається без чіткого визначення.

Дослідники Попков Ю.В. та Тюгашев Є.А. називають цей феномен "парадоксом", зазначаючи, що хоча терміни "соціокультурний" та "соціокультурний підхід" широко використовуються, вони не отримали чіткого визначення та обґрунтування. Ці дослідники також зауважують "міфологізацію генеалогії соціокультурного підходу", зазначаючи, що немає загально прийнятої думки про те, яке дослідження можна вважати "класичною реалізацією" соціокультурного підходу. Така неоднозначність та неясність у розумінні та використанні понять "соціокультурний" та "соціально-культурний" підкреслює необхідність подальших досліджень для їх чіткого визначення та демаркації.

Цікаво, що деякі дослідники вважають класичною реалізацією соціокультурного підходу роботу Сорокіна П.А. "Соціальна та культурна динаміка", в якій дійсно багато використовується термін "соціокультурний". Однак, як показують деякі дослідження, Сорокін не робив чіткого

розмежування між "соціальним" і "культурним", використовуючи ці терміни як взаємозамінні.

У своїй роботі Сорокін П.А. розглядав будь-який феномен суспільного життя як "соціокультурний", розуміючи його як "надорганічний" – те, що ми сьогодні називаємо "соціальним". Він не робив чіткого розмежування між "соціальним" і "культурним", використовуючи ці терміни як взаємозамінні. І сам термін "соціокультурний підхід" у його роботі не зустрічається. Ці факти свідчать про те, що розмежування між "соціально-культурним" і "соціокультурним" є не лише важливою науковою задачею, але і складною проблемою, яка потребує подальшого дослідження та обговорення в науковій спільноті [12].

Теорія Парсонса Т. займає важливе місце в розробці соціокультурного підходу. Він визначив суспільство як цілісну соціальну систему і поділив культуру на три взаємопов'язані аспекти:

Культура як спадщина: Парсонс розглядає культуру як соціальну традицію, яка передається з покоління в покоління.

Культура як навчання: він вважає, що культура не є результатом генетичної природи людини, а є тим, чого людина навчається в процесі життя.

Культура як загальноприйнятність: він вважає, що культура виражає загально прийняті норми і цінності суспільства.

Таким чином, Парсонс розглядає культуру як важливу детермінанту взаємодії в соціальній системі. Вона одночасно є продуктом суспільства, який формується в процесі соціальної взаємодії, а з іншого боку, сама впливає на цю взаємодію, визначаючи норми та цінності, що в ній застосовуються. Такий підхід до визначення культури дозволяє нам краще розуміти та аналізувати соціокультурні процеси [10].

Уайт Л. виділяє важливу роль культури в розвитку суспільства, розглядаючи її як динамічну систему, що формує та впливає на людську поведінку. Він поділяє культуру на три підсистеми:

Технологічну. Підсистема включає в себе інструменти та методи, що використовуються в суспільстві.

Соціальну. Підсистема охоплює типи колективного поведінки та взаємодії між людьми.

Ідеологічну. Підсистема включає в себе ідеї та настрої, що впливають на оцінку та сприйняття реальності.

За Уайтом, культура впливає на людську поведінку, формує її і є передумовою розвитку суспільства. Культура являє собою динамічний потік взаємодіючих елементів, що постійно змінюється і розвивається. Він зазначає, що людська поведінка є реакцією на цей потік культури і визначається його впливом. Це розуміння культури як динамічної системи дає можливість краще розуміти та аналізувати соціокультурні процеси [13].

Дослідники Лапін Н.І. та Ахізер А.С. вносять цінні доповнення до розуміння соціокультурного підходу. Ахізер А.С. бачить актуалізацію культури як важливий компонент соціокультурного підходу. Він вважає, що культура може сприяти підвищенню ефективності функціонування суспільства. Такий погляд можна назвати праксеологічною інтерпретацією соціокультурного підходу, адже в ньому підкреслюється активне використання культури для досягнення практичних результатів.

Лапін Н.І. зазначає, що специфіка соціокультурного підходу полягає в тому, що він інтегрує три основні виміри людського буття: людину в її взаємовідносинах з суспільством, характер культури та тип соціальності. Він підкреслює, що ці складові взаємопов'язані і впливають одна на одну, проте жодна з них не зводиться до іншої або не виводиться з неї. Таке розуміння вказує на комплексність і взаємозалежність різних складових

соціокультурного підходу, що дозволяє глибше розуміти людські спільноти[3].

Белякова Ю.Л. пропонує важливе бачення соціокультурного підходу. Згідно з її поглядами, суспільство має бути розглянуте через призму єдності культури і соціальності. Вона підкреслює, що обидві ці складові виникають як результат діяльності людини. Цей підхід зосереджує увагу на активній ролі людини у формуванні соціокультурного середовища. Це означає, що люди не просто пасивні спостерігачі або учасники своєї культури і соціальної системи; вони є активними учасниками, що формують, впливають і міняють своє соціокультурне середовище через свої дії і взаємодію.

Із вивчення спроб сучасних науковців знайти спільну основу тлумачення соціокультурного підходу, слід визнати що єдиної позиції немає. Це дійсно важливий момент. Наукова робота вимагає чіткості, точності і зрозумілості у використанні термінології. Зловживання або неоднозначне використання терміну "соціокультурний" може призвести до небажаної неясності або недорозумінь. Термін "соціокультурний" має велике значення, оскільки він відображає взаємозв'язок між соціальними і культурними аспектами людського життя. Однак, якщо це поняття використовується довільно або без чіткого визначення його значення, це може призвести до непорозумінь. Саме тому критично важливо, щоб науковці були обережними та чіткими у своєму використанні термінології. Важливо, щоб вони чітко визначали, що саме вони мають на увазі під "соціокультурним", коли використовують цей термін, та як це впливає на їх дослідження і висновки.

На основі ідей Сорокіна П. та інших дослідників, Попков і Тюгашев формулюють принципи соціокультурного підходу. Ці принципи чітко ілюструють важливість бачити суспільство як комплексний соціокультурний процес, який знаходиться в постійному взаємодії з іншими культурами і процесами в історичному і глобальному контексті.

Суспільство як локальний соціокультурний процес. Визнання, що кожне суспільство є унікальним соціокультурним процесом, який розвивається в конкретному історичному і географічному контексті.

Міжкультурні взаємодії. Розуміння, що культури не існують в ізоляції, але взаємодіють і впливають одна на одну, і що це впливає на розвиток кожного суспільства.

Аналіз суспільства як ансамблю культур. Прийняття ідеї, що суспільство складається з різних культурних груп, кожна з яких внесла вклад в його розвиток.

Пошук соціокультурних констант, змінних і законів. Це включає вивчення закономірностей та тенденцій, які керують розвитком суспільства на різних рівнях, включаючи закони, що регулюють соціокультурні зміни.

Ідентифікація унікальних форм локальних соціокультурних процесів. Визнання, що кожне суспільство розвивається в унікальний спосіб і має свої власні специфічні характеристики.

Ці принципи підкреслюють значення взаємозв'язку між соціальними і культурними аспектами життя, і те, як вони впливають на розвиток суспільства [3].

На думку, української вченої, Сокурянської Л.Г, “категорія "соціокультурне" характеризує таку взаємодію між індивідами (або групами індивідів), яка передбачає співмірність, єдність тих чи інших смислових конструкцій (перш за все норм і цінностей), інтерналізованих індивідами (або групами індивідів), і певних суспільних, соціальних конструктів (структур), в яких ці смислові конструкції виявляються.” [8, с. 80].

Сокурянська Л.Г. розглядає соціокультурне як динамічний процес взаємодії і впливу між індивідами або групами індивідів і ширшим суспільством, у якому вони живуть.

Цей процес включає аспекти, такі як:

Співмірність і єдність смислових конструкцій. Індивіди або групи розуміють та приймають певні концепції, які є основними для їхньої культури. Це може включати норми, цінності, вірування, звичаї та інші форми культурного знання.

Інтерналізацію смислових конструкцій. Індивіди або групи вбудовують ці концепції в своє особисте та соціальне життя. Це може включати практики, які вони приймають, способи, якими вони взаємодіють з іншими, а також вплив на їхні цілі та амбіції.

Суспільні конструкти, що відображають ці смислові конструкції. Це структури або системи в суспільстві, які розвиваються на основі цих смислових конструкцій. Це можуть бути закони, правила, організації, інституції тощо, які відображають та підтримують ці норми та цінності.

Таким чином, соціокультурне являє собою взаємовплив індивідуальних і групових взаємодій та більших соціальних структур. Вони об'єднуються через смислові конструкції, які інтерналізовані індивідами та групами, і які відображаються в ширшому суспільстві.

Рудакова І.В. вказує на те, що тлумачень поняття "соціокультурного" існує велика кількість. Вони можуть варіюватися від найбільш загального визначення (абстрактного поняття) до детального розгляду конкретних аспектів цього поняття. Це влучно відображає складність соціокультурного підходу. Включаючи в себе широкий спектр різноманітних концепцій, які стосуються взаємозв'язку між суспільством і культурою, а також впливу цієї взаємодії на індивідуальні і групові дії і поведінку. В одному кінці спектру ми маємо максимальне узагальнення, де "соціокультурне" розглядається як широкий термін, який охоплює всю взаємодію між суспільством і культурою. Це може включати аспекти, такі як вплив культури на соціальні структури, роль культури в формуванні індивідуального і групового поведінку, та вплив соціальних структур на розвиток і зміну культури.

З іншого боку, на межі деталізації "соціокультурне" може стосуватися більш конкретних процесів або феноменів, таких як вплив конкретних культурних практик на поведінку індивіда або вплив певних соціальних структур на розвиток конкретної культури.

Якщо ми інтерпретуємо "соціокультурне" у найбільш загальному сенсі, то вчені, як правило, зосереджуються на макро-процесах, що може призвести до виникнення проблем при дослідженні мікро-процесів. З іншого боку, "соціокультурне" можна розглядати як взаємозв'язок між соціальними та культурними аспектами. Проте, цей підхід може призвести до перебільшеного узагальнення, коли будь-який феномен або процес може бути визначений як "соціокультурний".

Це відображає важливий баланс, який дослідники повинні знайти при використанні соціокультурного підходу. Тому коли ми розглядаємо соціокультурне як співвідношення між соціальним і культурним, ми можемо втратити частину контексту або нюансів, які відображаються в конкретних феноменах або процесах. Це може призвести до того, що все здається соціокультурним, без можливості диференціації або детального аналізу. Тому важливо знайти баланс між макро- та мікро-процесами, щоб вивчити, як соціокультурні процеси впливають на різні рівні суспільства, від великих груп до окремих індивідів.

Звертаємо увагу на те, що демаркація терміну "соціокультурний" від інших схожих та близьких понять є ключовим моментом для його коректного застосування в науковій дискусії. Так, це поняття не може бути замінено на "соціально-культурний", "соціально-економічний" або "культурно-історичний", бо кожне з них має свої відмінності та специфіку. "Соціокультурний" наголошує на взаємодії соціальних і культурних процесів, відображає їхню динаміку та взаємовплив. Спроби замінити це поняття

іншим, часто призводять до загальмування або спотворення аналітичного процесу, що може викликати серйозні помилки у розумінні феноменів.

"Соціально-культурний" часто використовується для опису процесів або структур, в яких соціальні та культурні елементи взаємодіють, але де їх можна виділити як окремі складові. Тобто, це поняття підкреслює зв'язок між соціальними та культурними аспектами, але також акцентує на їх відмінностях і можливості розглядати їх окремо.

"Соціокультурний", натомість, зазвичай використовується для позначення явищ, в яких соціальні та культурні елементи є нерозривно зв'язаними і взаємозалежними, формуючи єдиний цілісний процес або структуру. Він акцентує на тісному вплетенні та взаємозалежності соціальних та культурних елементів, роблячи неможливим розділення цих аспектів на окремі складові без втрати сутності явища.

Вибір між цими двома термінами залежить від того, який аспект взаємодії соціального та культурного ви хочете підкреслити: чи це взаємодія між різними елементами, які можуть бути розглянуті окремо (тоді вживається "соціально-культурний"), або ж це нерозривна взаємодія, що формує єдину цілісність (тоді вживається "соціокультурний").

Продовжуючи аналіз, можемо відзначити, що в сучасному науковому дискурсі дослідники, використовуючи поняття "соціокультурний", часто зосереджуються на пошуку механізмів і шляхів, якими культура взаємодіє з системою соціальних відносин і як ця взаємодія впливає на розвиток суспільства.

Специфіка соціокультурного підходу полягає в акценті на голістичному розгляді соціально-культурних феноменів, коли важливим є розуміння їх в цілому, а не просто аналіз окремих елементів. Це підкреслює ідею, що характеристики та властивості цілісного соціокультурного феномена не

можуть бути повністю зрозумілі або пояснені, базуючись лише на аналізі його складових.

В той же час, важливо зазначити, що розуміння того, що таке "соціокультурне", може суттєво відрізнятися в залежності від конкретного дослідницького контексту та мети дослідження. Так, в одних дослідженнях може бути зроблено акцент на ролі культури як основного чинника формування соціальних відносин, в інших же може бути підкреслено вплив соціальних структур та відносин на культурні процеси. Така багатогранність поглядів є природним наслідком широкого спектра проблем та феноменів, що вивчаються в рамках соціокультурного підходу.

Якщо розглядати соціокультурне як цілісний феномен, в якому соціальна та культурна складові взаємодіють настільки тісно, що вони не можуть бути чітко розділені, то це допомагає підкреслити нерозривну взаємодію та взаємозалежність культури та соціальних процесів. Такий підхід акцентує увагу на тому, що культура та соціум взаємодіють не як окремі елементи, а як взаємопов'язані та взаємозалежні частини одного цілого.

З іншого боку, термін "соціально-культурний" підкреслює можливість розгляду культурних та соціальних процесів як відносно незалежних, але взаємопов'язаних сфер суспільної діяльності. Тут можна вважати, що культура та соціум здатні впливати одне на одного, але вони також можуть бути розглянуті і досліджені окремо, з огляду на свої специфічні характеристики та механізми функціонування.

Ці два поняття, хоча й взаємопов'язані, можуть слугувати важливими інструментами для розуміння складності та багатогранності соціально-культурних процесів, забезпечуючи гнучкість та глибину аналізу в залежності від специфіки досліджуваного феномена.

Додатково, можна вказати, що обидва поняття – "соціокультурне" та "соціально-культурне" – вказують на необхідність поглибленого

мультидисциплінарного підходу до вивчення суспільства. Оскільки соціальні та культурні процеси є взаємопов'язаними і взаємозалежними, їх вивчення вимагає інтегрованого підходу, що включає різні методи і теоретичні рамки.

Важливим моментом є також розуміння того, що "соціально-культурне" та "соціокультурне" не є взаємозамінними термінами, вони відображають різні рівні аналізу та розуміння соціальних та культурних процесів. Використання цих термінів повинно залежати від контексту дослідження та специфіки досліджуваних феноменів.

Основною різницею між даними поняттями є, як вже було зазначено, ступінь інтеграції та взаємодії між соціальними та культурними аспектами. "Соціокультурне" підкреслює їхню цілісність і взаємозалежність, тоді як "соціально-культурне" дозволяє розглядати їх як відносно відокремлені, але взаємопов'язані сфери.

Використовуючи ці поняття в дослідженні, науковцям важливо зберігати їхні різниці та специфіку в усвідомленні, щоб забезпечити точність і глибину аналізу.

На підставі проведеного аналізу виявлено, що концепти "соціально-культурна діяльність" та "соціокультурна діяльність", хоча й є схожими, мають важливі відмінності у контексті застосування та історичній ретроспективі.

Поняття "соціально-культурна діяльність" є наслідком еволюції терміну "культурно-освітня робота", з подальшим розвитком у "культурно-дозвілєву діяльність". Вона охоплює широкий спектр наукових знань, безпосередньо пов'язаних з такими фундаментальними концепціями, як культура, соціалізація, соціальне виховання, соціальне середовище, суспільство, тощо. "Соціокультурна діяльність" тісно пов'язана з педагогічними науками і зосереджується на розробці нових форм і методів впливу на соціально-культурне середовище.

З іншого боку, "соціокультурна діяльність" частіше використовується в контексті культурологічних досліджень та аналізу соціальних процесів. Цей термін акцентує увагу на взаємодії суспільства та культури, а також на ролі культури в соціальних процесах.

Проведений аналіз наукової літератури та практичних контекстів використання понять "соціокультурна діяльність" та "соціально-культурна діяльність" дозволив уточнити роль та зміст цих концептів у сучасному дослідницькому просторі.

Отже, "Соціокультурна діяльність" відображає взаємозв'язок між соціальними і культурними процесами на макросоціальному рівні. Це поняття наголошує на глобальних феноменах, що впливають на суспільство в цілому або на великі соціальні групи. Така діяльність здатна змінювати або ініціювати процеси на рівні цілого соціуму, включаючи зміну стереотипів, наративів, норм поведінки, цінностей, соціальних ролей, структури влади та інших ключових аспектів суспільного життя.

З іншого боку, "соціально-культурна діяльність" в основному відноситься до рутинних практик, що включають залучення окремих індивідів, соціальних груп та спільнот до культурних цінностей і процесів. Це включає такі аспекти, як культурне споживання, дозвілля, розвиток та вивчення культурних цінностей, формування і вдосконалення культурних навичок і вмінь, культурна взаємодія на мікро- та мезорівнях.

Отже, можна сказати, що ці два поняття відображають різні рівні і сфери впливу соціально-культурних процесів. Вони не просто відображають взаємодію між соціальними і культурними явищами, але й підкреслюють різницю в масштабах та охопленні цієї взаємодії. У зв'язку з цим, важливо зберігати цю демаркацію при використанні цих термінів в науковій дискусії та практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриньків А. П. Події комунікації в соціокультурній діяльності. *В подоланні соціальних та культурних викликів: Європа разом з Україною (Київ, 18–19 травня 2022 р.)*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 60–64.
2. Гриньків А. П. Свято як соціокультурний феномен. // "Гілея: науковий вісник" : Збірник наукових праць. Київ : «Видавництво «Гілея», 2022. Випуск 12 (179). С. 7-11.
3. Гриньків А. П. Соціокультурна vs соціально–культурна діяльність // Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 146(2). С. 53-56.
4. Гриньків А. П. Соціокультурна діяльність як складова іміджу навчального закладу вищої освіти. *Привабливість навчального закладу: складові та тренди : матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 10 лют. 2023 р.* / Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін. ; редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. Харків: Вид-во НУА, 2023. С. 64-66.
5. Гриньків А. Комунікативна компетентність у професійній підготовці менеджерів соціокультурної діяльності. // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис. - Київ : Педагогічна преса, 2022. № 4. С. 54-61.
6. Любарець В. В. Професійна підготовка майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності для індустрії гостинності: теоретичні обґрунтування: монографія. Суми: П.Ф «Видавництво “Університетська книга”», 2018. 382 с.
7. Менеджмент соціокультурної діяльності як напрямнаукового та технологічного знання : підручник : у 2 ч . Частина 1. Дидактика, логіка, методологія / О. Ю . Щербина-Яковлева, М. О . Клочко , А. М. Щербина ; за

заг. ред. О. Ю. Щербини-Яковлевої . Суми : Сумський державний університет, 2019. 249 с.

8. Сокурская Л.Г. Поняття «соціокультурне»: ретроспективний та актуальний аналіз соціологічних інтерпретацій // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. Х.: Вцтво ХНУ ім.В.Н.Каразіна, 2002. С. 75–80.

9. Український правопис. К.: Наукова думка, 2015. 288 с.

10. Parsons T. The social system. New York: Free press. 1951.

11. Sorokin P. A. Social and cultural mobility //Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, Second Edition. Routledge, 2019. P. 303-308.

12. Sorokin P. A. Society, culture, and personality: their structure and dynamics. A system of general sociology. 1947.

13. White L. A. The Science of Culture: A Study of Man and Civilization. N.Y., 1949. P. 328.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

- Бахмат доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри теорії та методик початкової освіти,
Наталія Кам'янець-Подільський національний
Валеріївна університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-
Подільський, bahger.teacher@gmail.com
- Вишневська кандидат юридичних наук, доцент, доцент
Юлія кафедри менеджменту інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, Український
Володимирівна державний університет імені Михайла
Драгоманова, м. Київ, vjulia83@ukr.net
- Гриньків кандидат філософських наук, доцент, доцент
Андрій кафедри соціальної політики, Український
Петрович державний університет імені Михайла
Драгоманова, м. Київ, grinkiv@ukr.net
- Кашина доктор педагогічних наук, доцент, завідувач
Ганна кафедри інтелектуальних систем та цифрових
Сергіївна технологій, Академія праці, соціальних
відносин і туризму, м. Київ,
g.kashina@npu.edu.ua
- Лисакова кандидат педагогічних наук, доцент,
Ірина Український державний університет імені
Василівна Михайла Драгоманова, м. Київ,
ir.lysakova@gmail.com
- Любарець доктор педагогічних наук, професор, професор

Владислава
Вікторівна

кафедри інтелектуальних систем та цифрових технологій, Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, v.v.lubarets@ukr.net

Павельчук
Євген
Михайлович

кандидат географічних наук, доцент кафедри спеціальних туристичних дисциплін, Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, pavelchuk@ukr.net

Скибун
Наталія
Дмитрівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мовної підготовки, Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, skibun_n@i.ua.

Сорокотяга
Ірина
Олександрівна

аспірант кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, sorokotiaha.iryana@gmail.com

Спіцина
Ангеліна
Євгенівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, Національний транспортний університет, м. Київ, angel7a@ukr.net

Наукове видання

ПРОФЕСІЙНА МЕНЕДЖЕРСЬКА ОСВІТА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією

ЛЮБАРЕЦЬ В. В.

Підписано до друку 28.12.2023 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Calibri
Умовно-друковані арк.16,4. Обліково-видавничі арк. 15,8.
Наклад 300 прим. Замовлення № 18

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

М І Л Е Н І У М

Видавництво «МІЛЕНІУМ»
м. Київ, вул. Кирилівська, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
Факс: +38 (044) 222-50-84
E-mail: milenium_ofis @ukr.net